

Marsai Viktor

Jemen és az iszlámisták

Miközben a szövetségesek rövid időn belül szeretnék döntésre vinni a háborút az afganisztáni hadszíntéren, az Arab-félsziget déli csücskében egy olyan terrorközpont van kialakulóban, amely a közép-ázsiai al-Káida csoportoknál sokkal komolyabb erőket képes megmozgatni a mérsékelt iszlám, az Egyesült Államok és a nyugati civilizáció elleni küzdelmében. Alapvető kérdés, hogy a nemzetközi közösség miként képes kezelni ezt a fenyegetést a közeljövőben, és hogy milyen lehetőség van a terjedő iszlámista ideológia megfékezésére. E tanulmány azt mutatja be, hogy az iszlámisták és az al-Káida miként vetette meg a lábát az Arab-félsziget déli részén, és hogyan építettek ki itt egy olyan hálózatot, amely immár a világ szinte bármely pontján képes lecsapni ellenfeleire. Vizsgálja a külföldi – elsősorban amerikai – válaszlépéseket is, illetve azt, hogy a nemzetközi közösségnek milyen – nem túl biztató – esélyei vannak a radikálisok elleni küzdelemben.

Oszama bin Laden csapdája

A történelmi párhuzamok használata sokszor kétélű fegyver, éppen ezért nem szabad kellő kritika nélkül elfogadnunk azokat a kijelentéseket sem, amelyek a közelmúltban hangzottak el magas rangú nyugati tisztviselők és politikusok részéről, és amelyek Jemenben vélték felfedezni az elkövetkező évek új Afganisztánját. A sort Európában Gordon Brown nyitotta, aki ez év elején azt nyilatkozta, hogy a meggyengült al-Káida a fokozódó nyomás miatt egyre inkább feladja közép-ázsiai bázisait, és olyan, jelenleg kevésbé ellenőrzött régiókba helyezi át bázisát, mint Jemen vagy Szomália. Az elképzelés az Atlanti-óceán túlpartján is számos támogatót szerzett: miután kiderült, hogy a Fort Hood-i mérénlyő kapcsolatban állt a terrorizmussal

vádolt Anvar al-Avlakival, aki jelenleg Jemenben bujkál, és hogy a Northwest Airlines gépén történt karácsonyi robbantási kísérlet elkövetője szintén Jemenben kapott kiképzést, egyre több képviselő és szenátor kezdte el követelni a dél-arábiai országban levő al-Káida és iszlámista bázisok elleni katonai akciók fokozását. Ennek kapcsán Joseph Liebermann demokrata szenátor, a Szenátus Belbiztonsági Bizottságának (*Senate Homeland Security Committee*) elnöke megelőző csapást sürgetett a térségben, míg Jane Harman demokrata képviselő azt állította, hogy „Jemen az új FATA vagy legalábbis az lesz”. (A Federally Administered Tribal Areas, a Szövetségi Kormányzatú Törzsi Terület a tálibok fellelgvára Pakisztánban.)

A kritikus megközelítés azonban nem jelenti azt, hogy automatikusan elutasítjuk

ezeket az állításokat. Jemen esetében ugyanis egy zavarba ejtően komplex és bonyolult folyamatnak lehetünk a tanúi: az ország elmúlt harminc évének története és abban az iszlám radikálisok szerepe jól szemlélteti, hogy a nyugati világ ellen elindított modern kori globális dzsihád, amit mi Oszama bin Laden nevéhez szoktunk kötni, milyen elementáris erővel nyert teret a jemeni társadalomban, és hogy ez a láncreakciószerű folyamat – kinőve a regionális kereteket – miként képes immár a világ bármely pontján éreztetni hatását.

Az amerikai politikusok aggodalma ugyanis nem alaptalan. Bin Laden ideológiájának erejét ugyanis mi sem bizonyítja jobban, mint önjáró és öngerjesztő volta. Az al-Káida a kilencvenes évek végének és a kétezres évek elejének terrortámadásaival megalapozta a presztízsét az iszlámista beállítottságú csoportok és egyének között, és megteremtette azokat a követendő mintákat, amelyeket az „igaz hívő” harcosoknak követniük kell. Ráadásul a terrrorszervezet saját mitológiájának megteremtéséhez legfőbb ellenségeinek azon tragikus tévedéseit használta fel, amelyeket azok épp az al-Káida elpusztításáért folytatott küzdelem során követtek el. Irak nem csupán Keleten, de az egész világon szimbóluma lett az ártatlan civil áldozatok tízezreinek és egy több ezer éves civilizáció szétverésének, amit az iszlámisták értelmezése szerint az „olajéhes imperialisták” „profitszerzési vágyuk kielégítésére” hajtottak végre. Afganisztán pedig naponta szolgáltat példát a „nyugati agresszorok vérengzésére”: a pilóta nélküli harci repülő eszközökről indított rakéták a nem kellően körültekintő felderítés miatt – a tálibok tudatos asszisztálásával – nők és gyerekek tucatjaival végeznek. Végül a sor végén ott áll Guantánamo mint az emberi jogok sárba tiprásának kissé túlhang-

súlyozott mementója. Az iszlámisták remekül élnek a Paul Wilkinson által felvázolt módszerrel, és valós példák tucatjait sorakoztathatják fel ügyük igazolására. Kihasználva a nyugati társadalmak és a média nyitottságát, még arra sincs szükségük, hogy meghamisítsák a tényeket, elég egyetlen ellenzéki vagy baloldali lap cikket idézniük egy-egy szerencsétlen támadásról vagy szégyenletes túlkapásról. Arról természetesen már nem esik szó, mit követtek el maguk az iszlám radikálisok, hisz – amint Wilkinson rámutat – propagandájukat az ügy abszolút igazságosságába vetett hitük jellemzi. A terroristák ügye mindig igaz ügy, „ők szabadságharcosok vagy egy igaz harc felszabadító katonái, és szenvedélyesen tagadják, hogy tettük bűn vagy gyilkosság lenne”. Ugyanakkor „ellenfeleiket nem egyszerűen félrevezetett, hanem velejéig gonosz embereként, javíthatatlan, korrupt elnyomókként ábrázolják”. Bár e sorokat Wilkinson a terrorizmussal kapcsolatban fogalmazta meg, ezen a síkon nincs jelentős különbség az iszlámista radikálisok és terroristák között – mint ahogy gyakran sajnos abban sincs nagy eltérés, miként fogadják ezt a propagandát a jemeni hegyvidéken vagy Berlinben.

A fenti ideológia és a Nyugat szerencsétlenebbnél szerencsétlenebb lépései miatt elmondhatjuk, hogy a jelenség mára önjáróvá és visszafordíthatatlanná vált. A globális dzsihád működtetéséhez ma már nincs szükség bin Ladenre és Ajman al-Zavahirre: a világ különböző pontjairól – Ausztráliától Németországon át az Egyesült Államokig – felröppenő hírek a megakadályozott támadásokról és az alkalmazott retorziókról, a folyamatos afgán háború vagy a jemeni összecsapások elkerülhetetlen áldozatairól állandó táptalajul szolgálnak a hősök, mártírok születéséhez

és a Nyugatról alkotott negatív percepció fenntartásához.

A radikális iszlám Jemenben

A jemeni belpolitikai események alakulásában az iszlám mindig fontos szerepet játszott. Az ország 95%-ban arab lakosságának 55%-a ugyanis a szunnita, míg 42%-a a síita muszlimokhoz tartozik (más adatok szerint ez az arány 70:30). A szunnita száfiizmus, amelyhez a lakosság többsége tartozik, az iszlám egyik mérsékelt ágát képviseli, és a Koránon és a szunnán kívül jogforrásként tekint az emberi logikára és az analógiákra is. A zaidita iszlám a síita irányzatokon belül szintén egy mérsékelt iskolát képvisel, ami tagadja az imám tévedhetetlenségét és a cím apáról fiúra történő hagyományozódását: amint Claude Cahen írja, „az imámátust tudománnyal és fegyverrel kell kiérdemelni”. Ugyanakkor a zaiditák is fontosnak tartják, hogy az imám az általuk egyedül elismert Ali kalifa leszármazottja legyen.

A jemeni állam szekularizációja után a politikai elit teljes mértékben lecserélődött, és az 1962-ig vezető pozícióban levő hasemita (a Próféta nemzetségébe tartozó) zaiditák helyét a nem hasemita zaiditák vették át. Ez a vallási sokszínűség gyakran egymásnak ellentmondó tendenciákat szül. Egyrészt gyakran megfigyelhető, hogy a törzsi lakosság körében a határok sokszor elmosódnak az egyes irányzatok között, ráadásul Selagh Weir tanulmánya szerint a Szaúd-Arábiában jelenlévő radikális iszlámista irányzatok – a szalafiták, de különösen a vahabiták – befolyása egyre nő a térségben, ami a másik két mérsékelt irányzatot is a radikalizmus felé tolja el. Ugyanakkor az is előfordul, hogy az egyes felekezetek egymással szemben is fellép-

A **szunna** Mohamed próféta és társai cselekedeteinek és tanításainak összessége, amely a síitáknál kibővül a tévedhetetlennek tartott imámok tanaival és tetteivel. A szunnát a legtöbb iszlám irányzat isteni útmutatás-ként, teológiai, vallásjogi és életviteli forrásként kezeli.

nek, és fegyveres összeütközésre kerül sor köztük. Mindez azzal jár, hogy az első ránézésre a napi politika szintjén mozgó problémák mélyén gyakran vallási, törzsi ellentéteket kell keresnünk, amelyek évszázados örökségként át- és átszövik a jemeni társadalom szövetét, és súlyos nehézséget okoznak a feszültségek kezelése során.

A helyzetet bonyolítja, hogy Jemen évszázadokon át a kisebbség vallását képviselő zaidita síita imámok irányították, és ez állandó konfliktusforrást jelentett elsősorban nem is magán a jemeni társadalmon belül, hanem a szunnita többségű Szaúd-Arábiával. 1978-ban Abdullah Saleh vezetésével egy olyan nem hasemita zaidita vezető jutott hatalomra, aki komoly erőfeszítéseket tett a társadalmi konszenzus megteremtésére és a szemben álló felek megbékéltetésére. Tevékenységét azonban nagyban megnehezítették azok a folyamatok, amelyek az elmúlt évtizedekben játszódtak le az országban, és amelyek a radikális eszmék minden eddiginél szélesebb körű térnyeréséhez vezettek.

Mint láthattuk, Szaúd-Arábia közelsége a radikális vallási eszmék folyamatos importját jelentette Jemen számára. A helyzetet súlyosbította, hogy a Jemeni Népi Demokratikus Köztársaság már a hetvenes években is számos baloldali terrororganizáció tagja számára biztosított átmeneti menedéket. Az ideológiai radikalizmus mellett az 1980-as évektől megerősödtek a vallási szélsőségesek is. Ennek legfőbb mozgatórugói az afganisztáni szovjet hadműveletek

voltak: Moszkva agressziója után jemeni önkéntesek ezrei áramlottak a közép-ázsiai országba, és a becslések szerint összesen mintegy harmincezren vettek részt a harcokban. Vezetőjük és legfőbb ideológusuk Abdel Majid al-Zindani lett, aki személyesen is küzdött Afganisztánban, és jó kapcsolatba került Oszama bin Ladennel. Bár a jemeniek valószínűleg nem vettek részt az al-Káida 1988. augusztusi „megalapításában”, az arabiai iszlámisták többé nem tudták elosztatni azt a gyanút, hogy kapcsolatban állnak a terrorszervezettel. Al-Zindani ezt tagadta, és azt állította, hogy az „istentelen” szovjetek fölötti győzelem után útjaik különváltak bin Ladennel. Mindenesetre a jemeni iszlámisták őszintesége iránti bizalmat nem erősítette, hogy az al-Káida első számon tartott, Afganisztánon kívüli merényletét éppen Jemenben követte el 1992. december 29-én, amikor a szómáliai humanitárius intervencióhoz felvont amerikai katonák voltak az akció célpontjai.

Ekkor azonban a helyzet még konszolidálhatónak tűnt. A szovjetek feletti győzelem után al-Zindani hazatért, és fontos szereplője lett a jemeni belpolitikának. Az 1994-es polgárháború során ugyanis

Saleh elnök úgy döntött, hogy felhasználja al-Zindani és az egykori mudzsahedek tapasztalatait a déli – nagyrészt szocialisták vezette – szeparatista törekvések felszámolása során. Az iszlámisták – akik között olyan, később nagy „karriert” befutó afganisztáni veteránokat találhatunk, mint Tarik al-Fadhli – Saleh elnök oldalára álltak, és a polgárháborút valóban úgy állították be, mint a világi marxizmus és az iszlám konfrontációjának folytatását megváltozott földrajzi környezetben.

Al-Zindani hűségéért cserébe helyet kapott Saleh kormányában, és megalakította az al-Islah pártot, ami a jemeni belpolitika egyik fontos szereplője lett, valamint 1995-ben létrehozta a Szanaai Imám Egyetemet. Bár al-Zindani retorikája a mérsékeltbb irányvonalat követte, továbbra is jó kapcsolatot ápolt bin Ladennel és az afgán veteránokkal. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az al-Zindani nevén levő bankszámlákon a szaúdi terroristavezér 100 millió dollárt helyezett el. A politikus gyanúba keveredett három amerikai misszionárius és a Jemeni Szocialista Párt második emberének, Jarallah Omarnak a meggyilkolása kapcsán is. Mindez oda vezetett, hogy al-Zindani 2004-ben felkerült a terrorizmus támogatásával vádolt személyek listájára, akiknek vagyonát az USA zárolta, valamint a politikust megtaláljuk az ENSZ BT 1267. határozatával létrehozott, az al-Káidát támogató személyeket tartalmazó névsoron is. A közelmúltban al-Zindani neve ismét felbukkant a médiában, ugyanis az általa alapított jótékonyági szervezet alelnöke az az Anvar al-Avlaki volt, akinek később imámként jelentős hatása volt a Fort Hood-i merénylő tettek előidézésében.

Mindezek ellenére úgy tűnik, al-Zindani szerepe minimális lehetett az al-Káida jemeni térnyerésében. A vallási vezető ellen csak közvetett bizonyítékok láttak napvilágot, és

A jemeni szülők gyermekeként született, jelenleg 39 éves **Anvar al-Avlaki** Új-Mexikóban látta meg a napvilágot. Hamar kapcsolatba került az iszlámista eszmékkel, és egy virginiai mecsetben terjesztette tanait. Később San Diegóba került, ahol 2000-ben találkozott két szeptember 11-i gépeltérítővel, Khalid al-Midharral és Navaf al-Hazmirral. A telefonszámát megtalálták Ramzi Binalshibh hamburgi lakásán is, aki a 9/11 egyik fő megszervezője volt. Miután a hatóságok egyre komolyabb figyelmet szenteltek Avlakinak, 2002-ben visszatért Jemenbe, ahol al-Zindani alatt az Imám Egyetem oktatója lett. Innen váltott tucatnyi e-mailt Nidal Malik Hasan őrnaggyal, a Fort Hood-i támadóval.

bár a gyilkosságokat az Imám Egyetem hallgatói követték el, nincs rá semmiféle terhelő dokumentum, hogy al-Zindani lett volna a felbujtó. A politikus az iszlámisták azon második vonalához tartozik, akiről lehetetlen eldönteni, hogy meddig hajlandók elmenni, és bár számos viselt dolga nem teszi őt teljes mértékben szalonképessé a nyugatiak szemében, ez még nem bizonyítja, hogy terroristavezér lenne. Bár személye kétségtelenül köthető bin Ladenhez, egyetlen terrortámadás kapcsán sem merült fel közvetlen mozgatóként a neve.

Mindazonáltal az al-Zindani körüli vitákat nem szabad véletlennek tekintenünk. Ebben is azt az al-Káida által alkalmazott gyakorlatot fedezhetjük fel, ahogyan a szervezet és ideológiai hívei szép lassan ráépülnek a mérsékeltbb iszlám vagy iszlámista csoportokra és intézményekre. Mint ahogy Wilkinson írja, a terrorizmus legfőbb eszköze a pszichológia, és a kölcsönös bizalmatlanság légkörének megteremtése lehetetlenné teszi a helyzet tisztázását: a határok elmosódnak, az érintett felek részéről felszínre kerülnek az elszenvedett sérelmek, és a folyamat mintegy önbeteljesítő jóslatként működve valóban eljuthat az erőszakig. Gondoljunk csak a Guantánamóból szabadon bocsátott jemeni rabokra, akiknek a többsége azonnal csatlakozott a dél-arábiai hegyekben harcoló iszlámistákhoz. Nehezen képzelhető el, hogy ez pusztán ideológiai meggyőződésük tartósságával magyarázható. Felmerül a gyanú, hogy ennek az ideológiának a megerősödéséhez az átélt megaláztatások és szenvedések is hozzájárultak, amelyek több esetben sem voltak arányban az elkövetett bűnökkel. Miután azonban a vélt vagy valós terroristák kikerültek a börtönből, már nem volt kétségük afelől, hogy az a rendszer, amely ezt tette velük, a velejéig romlott és gonosz.

Mindazonáltal az al-Káidának ennél jóval egyértelműbb és gyorsabban felhasználható eszközök és módszerek is a rendelkezésére álltak Jemenben. A kilencvenes évek során több iszlámista úgy érezte, hogy al-Zindani és Saleh kormánya nem képviseli elég markánsan a Próféta tanítását és a hitetlenek elleni szent missziót, ezért több csoport is eltávolodott az al-Isláhtól, és a kilencvenes évek közepétől önálló sejteket alapítottak, mint az egyiptomi mintákat követő Jemeni Iszlám Dzsihád vagy az Aden-Abyan Iszlám Hadsereg. A szervezetek magját az afganisztáni harcokat megjárt veteránok alkották olyan vezetők irányítása alatt, mint Salah Hidara Atavi vagy Abu al-Hassan, akik maguk is jó kapcsolatot ápoltak bin Ladennel. Ezek a szervezetek a központoktól távol eső törzsi területeken kiképzőbázisokat hoztak létre, ahol a radikálisok nemcsak a lakosság, de a szaúdi rendszer ellen harcoló, királyságbeli menekültek támogatását és szakértelmét is élvezhették. A fegyveresek anyagi támogatást kaptak Líbiától és számos Nyugaton élő, Afganisztánt megjárt veterántól is. Fő céljuk egy iszlámista állam megalapítása és a nyugatiak kiűzése lett az Arab-félszigetről – vagyis a jemeni harcokat az afganisztáni dzsihad egyenes folytatásának tekintették, bár csak 1998-ban deklarálták bin Laden globális szent háborújának támogatását.

A jemeni terroristák tehát az első komolyabb támadásukat 1992 decemberében hajtották végre, tiltakozásul a szomáliai USA-misszió ellen. Az akció kivitelezésével Oszama bin Laden Tarik al-Fadhlit, egykori afganisztáni harcostársát bízta meg, aki ez idő tájt Londonban tartózkodott. Al-Fadhli Szudánból csempészte át a fegyvereket és a robbanóanyagot, az elkövetőket a jemeni hegyvidéken képezte ki, állítólag líbiai szakértők bevonásával, majd

a merénylet előtt elhagyta az országot és hazatért. A két ádeni hotelben végrehajtott robbantásnak két halottja és öt sebesültje lett. A terroristák harmadik terve, amely szerint RPG-7-esekkel nyitottak volna tüzet a reptéren álló gépekre, meghiúsult, mivel a hatóságok még a célpont felé vezető úton megállították a merénylőket.

Az évtized közepén zajló polgárháború időszakát tehát az iszlámisták és a kormány kooperációja jellemezte a közös ellenség elleni harc jegyében, így a következő súlyosabb incidensre csak 1998-ban került sor. Az időzítés valószínűleg nem volt véletlen, hisz az al-Káida ez év augusztusában – megalakításának tizedik évfordulóján – hajtotta végre pokolgépes támadásait a kenyai és tanzániai amerikai nagykövetségek ellen, amelyek a szervezetet az egész világon ismertté tették. A globális műveletbe az al-Káida a jemeni szövetségeseit is bevonta. December 23-án a jemeni hatóságok megállítottak egy nagy mennyiségű robbanóanyaggal megpakolt személyautót, amelynek három utasa bele akart hajtani a brit nagykövetség épületébe. A nyomozás során a sejt másik hat tagját tartóztatták még le. Öt nappal később az Aden-Abyan Iszlám Hadsereg elrabolt 16 külföldi turistát.

A külföldiek túszul ejtése Jemenben szinte külön „iparág” (csak 1996 és 2000 között 122 turistát raboltak el), többségében azonban a támadások mögött pusztán pénzügyi szempontok állnak: az emberablók a válságdíjért cserébe szabadon engedik a fogva tartottakat. A decemberi támadásnál azonban már egyértelmű politikai célkitűzések jelentek meg: a terroristák követelték, hogy engedjék el fogva tartott társaikat, a britek és az amerikaiak pedig hagyjanak fel „az Irak elleni agresszióval” (vagyis a szankciókkal), és távozzanak a térségből. A jemeni hatóságok kitün-

tetett figyelemmel kezelték az esetet, és túszmentési akcióra adtak utasítást. A balsikerű műveletben több túsz is életét vesztette, viszont elfogták az Aden-Abyan Iszlám Hadsereg vezetőjét, Abu al-Hassant is, akit rövid úton kivégeztek. A döntést az is indokolhatta, hogy az egyik fogva tartott szerint Abu al-Hassan folyamatos telefonkapcsolatban állt Ali Mushan al-Ahmar tábornokkal, Saleh elnök egyik rokonával, aki azonban (ekkor már) nem tudta vagy nem akarta elsimítani az ügyet, valószínűleg azért, mert a túszejtők a követeléseikkel túl messzire mentek.

Az al-Káida újabb, immár az egész világot megmozgató jemeni támadására 2000. október 12-én került sor. 1998 viharos decemberében Washington és Szanaa között megállapodás született arról, hogy az amerikai flotta egységei műveleteik során igénybe vehetik az Áden nyújtotta logisztikai háttérrel. Az al-Káida a sikeres kenyai és tanzániai támadások után úgy döntött, hogy Jemenben már közvetlenül az amerikai katonai képességekre igyekszik csapást mérni. A támadást hosszas előkészület előzte meg. Az első merényletkísérletre 2000. január 3-án került sor, ekkor azonban az akcióra kiszemelt csónak a dokkot elhagyva elsüllyedt a bombateher nem megfelelő súlyelosztása miatt. A következő próbálkozásra októberben került sor. A USS Cole elleni akció során egy 500 kilogrammnyi robbanószerrel megrakott csónak rohant neki az amerikai hadihajónak, ami 17 tengerész halálát és százezer dolláros anyagi kárt okozott a hajóban. Két évvel később hasonló módszerekkel süllyesztették el a francia Limbourg tartályhajót. Bár a jemeni hatóságok országuk jó hírnevét védve kezdetben azt állították, hogy a robbanásokat műszaki hiba okozta, a vizsgálatok és a tanúvallomások mindkét esetben bebizonyították, hogy terrortámadások történtek.

A jemeni terrorizmus napjainkban

A szeptember 11-i támadás betetőzte azt a már a kilencvenes évek közepétől elindult folyamatot, miszerint a szanaai kormány igyekezett elhatárolódni a radikálisoktól. Az amerikai célpontok elleni akció végrehajtásában és kitervelésében több jemeni állampolgár is szerepet játszott, és Jemen Afganisztánnal és Szomáliával együtt felkerült a lehetséges válaszcsoportok helyszíneit tartalmazó listára. Saleh elnök az inváziót elkerülendő mindent megtett annak érdekében, hogy megbékítse az amerikaiakat, és konszolidálja országa helyzetét. Ennek keretében több száz feltételezett al-Káida-tagot, vagy al-Káida köztudósú személyt tartóztattak le, valamint szorosabbra fonták a kooperációt az Egyesült Államokkal. 2002 februárjában a Központi Stratégiai Parancsnokság (*US CENTCOM*) parancsnoka, Tommy Franks tábornok ellátogatott Jemenbe, és kijelentette, hogy elégedett a két ország közötti együttműködéssel. Őt követték a CIA és az FBI igazgatói, valamint az amerikai kiképzők és tanácsadók, akik megkezdték a jemeni hadsereg felkészítését a terrorellenes harcra. A szanaai kormányzat emellett élénk propagandát folytatott a radikális eszmék visszaszorítására, valamint megindult az országban tartózkodó külföldiek alaposabb átvilágítása és esetenként kiutasítása.

Ebben a folyamatban Jemen számára nagyon rosszkor jött a Limbourg elleni újabb támadás, ami azt mutatta, hogy az ország kormánya képtelen hatékonyan fellépni a terroristákkal szemben. Az Egyesült Államok – Saleh beleegyezésével – ezután hajtotta végre első (publikus) fegyveres támadását Jemen területén: egy UCAV-ről indított Hellfire rakétával megölték hat al-Káida-

tagot, köztük a USS Cole elleni támadás egyik irányítóját, Qaid Salim Sinan al-Haritit. A jemeni hadsereg alakulatai ugyanakkor 2003-ban offenzívát indítottak az Aden-Aylan Iszlám Hadsereg által ellenőrzött régióban, amelynek során a szervezet 80 tagját ölték meg vagy fogták el. Ezzel egy időben újabb 195 embert tartóztattak le al-Káida kapcsolataik miatt, valamint terrorellenes egyezményt írtak alá Szudánnal és Egyiptommal, amelyben lefektették egy mélyebb titkosszolgálati kooperáció alapjait.

Mindazonáltal Saleh elnök és kormánya továbbra is két tűz között volt, a lakosság ugyanis szimpatizál a radikálisokkal, és a törzsi vezetők közül is sokan támogatják őket, sőt – tekintettel a kilencvenes évek polgárháborúja során tett szolgálataikra – a radikálisok közötti tisztogatás sem volt következetes: Tarik al-Fadhli például egy hároméves börtönbüntetésről eltekintve egészen 2009-ig Abdullah Saleh elnök egyik fő szövetségesének számított. A 2003-as iraki háború után ráadásul újra felizzottak a nyugatellenes érzelmek, és ez tovább erősítette a terroristák pozícióit. A 2004-ben kitört zaidita síita Houthi-felkelés lekötötte a jemeni haderő kapacitásait, ráadásul a helyismerettel rendelkező, helyi támogatást élvező lázadókkal szemben a kormányerők gyakran súlyos veszteségeket szenvednek. A felkelés következménye – hasonlóan a korábbi, első pillantásra belsőnek tűnő konfliktusokhoz – messze túlmutatnak az ország határain: a zaiditák egyesek – például Babak Rahimi – szerint jelentős támogatásban részesülnek Irán részéről, amely minden eszközt megragad, hogy megvethesse lábát az Arab-félszigeten.

Jemen zavaros helyzetének köszönhetően napjainkra valóban a szélsőséges iszlámisták egyik nemzetközi fellegvárává vált, ezt jelzi az is, hogy a jemeni hegyvi-

dékről kiindulva a radikálisok a szaúdi erőkre is rátámadtak. 2009 novembere és 2010 februárja között szaúdi források szerint 1500 lázadót fogtak el a királyságban, miközben a szaúdi hadsereg 133 halottat vesztett. Bár a hírrel kapcsolatban nem szabad megfélemlenünk a két ország hagyományosan rossz viszonyáról, az események jelentősége nem elhanyagolható. A kilencvenes években néhány tucat főt megmozgató szerveződések mára kiterjedt infrastrukturális és logisztikai háttérrel rendelkező hálózatokká fejlődtek, amelyek a pakisztáni hegyvidékhez hasonlóan a világ minden pontjáról várják a lelkes dzsihadista önkénteseket, akik aztán Afganisztánba utazva vagy lakóhelyükre visszatérve „kamatoztathatják” frissen szerzett ismereteiket.

Összességében elmondható, hogy Jemen kapcsán számos szempontból valóban ugyanaz látszik kikristályosodni, mint korábban Afganisztánban: az egyre erősödő helyi iszlámistákra ráépülve az al-Káida terrorhálózata kiváló háttérbázishoz jut globális műveletei számára. A Fort Hood-i mérszálás, a 2009. december 25-i támadáskísérelt az amerikai repülőgépen, az egykor amerikai atomerőművekben dolgozó szélsőséges esete 2010 márciusában vagy a tavaly augusztusi merénylet a szaúdi királyi család egyik tagja ellen (amely az első volt a 2003-as nagy szaúdi hajtóvadászat után, amely szétzúzta az országban az al-Káida hálózatát) mindössze tünetei annak a folyamatnak, amelynek során az al-Káida a jóval kevésbé ellenőrzött Jement használja fel ugródeszkának a világ más pontjai felé. Az alapvető különbség Afganisztánhoz képest az, hogy Saleh kormánya jelenleg még elég erősnek mutatkozik ahhoz, hogy gátat szabjon egy totális iszlámista hatalomátvételnek. Kérdéses azonban, meddig lesz még erre képes?

Amerika válaszüton – a kisebbik rossz dilemmája

A legnehezebb arra a kérdésre válaszolni, hogy milyen lehetőségek állnak az Egyesült Államok és a nyugati világ rendelkezésére a biztonsági helyzet stabilizálásához. A jelenséggel valamit kezdeni kell, így nagyjából két szóba jöhető forgatókönyvvel számolhat az amerikai kormányzat.

Az egyik – a valószínűtlenebb – az, hogy az Egyesült Államok hadereje komolyabb kötelekeket harcba vetve intervenciót vezet Jemenbe. Emellett a következő érvek szólnak.

Amint a már idézett Liebermann szenátor megjegyezte, „egyik hivatalnokunk azt mondta nekem Szanaában, hogy Irak a tegnapi háborúja volt számunkra. Afganisztán a ma háborúja – és ha nem alkalmazzuk a megelőző csapást, Jemen lesz a holnap konfliktusa.” Valóban, a tendenciák folyamatosan romlanak. Az iszlámisták ereje egyre nő. Ugyanakkor jelen pillanatban még nincs egy olyan frakció, amely egységbe tömörítené a különböző kormányellenes és szeparatista erőket, a houthi lázadókat, akiktől a zaiditák többsége elhatárolja magát, valamint a déli nacionalistákat és a vahabita szélsőségeket. Ezen csoportok nem rendelkeznek többel néhány ezer fegyveresnél. Egy ütőképessé és hatékony külföldi misszió gyors katonai győzelmet arathatna felettük, ami évekre visszavethetné a mozgalmakat.

Együttal gyors cselekvés szükséges, mert úgy tűnik, megkezdődött a szeparatisták integrációja. A déli tartományokban például Tarik al-Fadhli, aki 1994-ben még a kormány oldalán küzdött a marxistáknak kikiáltott szeparatisták ellen, ma már – a mögötte álló erőkkel együtt – a felkelők oldalára állt, és az iszlámista retorika helyett gyakran nacionalista hurokat penget

beszédeiben. Ezzel párhuzamosan Nasir Abdul Kareem al-Wahaysi, az al-Káida Arab-félszigeti szárnyának vezetője, amely 2009-ben jött létre a térségben működő „nemzeti” al-Káida szervek egyesüléséből, kijelentette, hogy „támogatja a déliek jogos követeléseit”. Vagyis úgy tűnik, hogy egy olyan tudatos stratégiának lehetünk a tanúi, amely a kormányellenes frakciók kooperációjára fekteti a hangsúlyt.

Ugyanakkor a beavatkozás elleni érvek még fajsúlyosabbak.

Az Egyesült Államok jelenleg is két háborút visel a régióban. Obama elnök nem szeretne még egy frontot nyitni a térségben, egyrészt annak emberi és anyagi költségei, másrészt a közvélemény támogatásának teljes hiánya miatt.

Félő lenne, hogy a katonai beavatkozás kontraproduktív hatást eredményezne, és valójában csak felgyorsítaná a különféle iszlámista csoportok integrációját.

Ugyanakkor az is bizonytalan, hogy a katonai győzelem után valójában el lehetne-e fojtani a radikálisok tevékenységét egy olyan országban, amelynek lakossága mélyen Nyugat-ellenes, vagy egy olyan lassú izzású polgárháború folytatódna, mint Irakban vagy Afganisztánban. A katonai intervenció ráadásul valószínűleg a jelenlegi fő stabilizáló szereplő, Saleh elnök presztízsének rohamos csökkenéséhez vezetne.

Mindezek fényében Obama elnök többször is kijelentette, hogy nem küld harcoló alakulatokat az Arab-félszigetre. Azonban nem látszik kevésbé problémásnak a másik út sem, amelyen ma az Egyesült Államok jár. A kiképzők és az állítólagos terroristaellenes különítmények tevékenysége ugyanis nem tűnik elegendőnek a radikálisok legyőzéséhez. Az eredmények ráadásul vegyesek, néha tragikusak: 2009. december 17-én egy feltételezett al-Káida ki-

képzőtábor elleni rakétatámadásban több tucat gyerek és nő vesztette életét, ami óriási tiltakozási hullámot váltott ki bel- és külföldön egyaránt. Országszerte elszaporodtak a kormányerők elleni támadások, és a felkelők több börtönt is megtámadtak elfogott társaik kiszabadítása céljából.

Úgy tűnik tehát, hogy nem körvonalazódik jó megoldás. Ha az Egyesült Államok nem cselekszik, a jemeni szélsőségesek előbb-utóbb egyesítik erőiket, és könnyen megeshet, hogy szétzúzzák Saleh elnök országát. Mert míg Saleh talán elbírna a belső ellenzékkel, az iszlámisták számára folyamatosan áramló külső – szaúdi ellenzéki, iráni – támogatás valószínűleg meghaladja a jemeni kormányerők kapacitásait. Ma már nem nagyon maradt olyan erő az országban, amelyet az elnök sikeresen felhasználhatna a szakadók ellen, a kormányellenes csoportok szorosra zárták soraikat. A kiképzőtáborok így tovább működnek, és az innen kiáramló harcosok újabb és újabb támadásokat fognak megkísérelni szerte a világban. Ha pedig az amerikaiak beavatkoznak, akkor azt a radikálisok újabb agresszióként fogják propagálni, és a világsajtó tele lesz az elkerülhetetlen civil áldozatok és a „vérszomjas amerikai katonák” fotóival.

Miközben a különféle érdekek által hajtott helyi iszlám szélsőségesek az iszlámista állam megteremtéséért harcolnak Jemenben, az al-Káida – visszatérve „gyökereihez” (Oszama bin Laden apja a jemeni Hadramawt-ból költözött Szaúd-Arábiába) azt teszi, amihez a legjobban ért: félrevezetett emberek ezreit és egy 2001. szeptember 11-én mély sérelmet szenvedett szuperhatalmat egymás ellen uszítva a káosz közepette építgeti a globális dzsihád újabb darázs-fészékét, amely Afganisztán, Pakisztán, majd Jemen után talán Szomália, Szudán vagy Eritrea lesz. ■

Irodalom

- Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1267-es határozata (1999. október 15.) által létrehozott és módosított lista az al-Káidához, Oszama bin Ladenhez és a tálibokhoz tartozó vagy velük kapcsolatban álló személyekről, csoportokról és egyéb entitásokról.
<http://www.un.org/sc/committees/1267/consolist.shtml>.
- Cahen, Claude: *Az iszlám. A kezdetektől az Oszmán Birodalom létrejöttéig*. Budapest, 1989, Gondolat.
- Executive Order 13224. What You Need to Know about U.S. Sanctions.
<http://www.treasury.gov/offices/enforcement/ofac/programs/terror/terror.pdf>.
- Fahdil Ali, Rafid: The Jihadis and the Cause of South Yemen: a Profile of Tariq al-Fadhli. *Terrorism Monitor*. The Jamestown Foundation. In-depth Analysis of the War on Terror. Volume VII, Issue 35, November 20, 2009., 8–10. o. http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_007_03c6a1.pdf.
- Galsenapp, von Helmuth: *Az öt világvallás*. Budapest, 1981, Gondolat.
- Hazatérés. Al-Kaida merényletek Szaúd-Arábiában. *HVG*, 2009. szeptember 5. 32–34. o.
- Németh István (szerk.): *20. századi egyetemes történet* II. Budapest, 2006, Osiris.
- Rahimi, Babak: Iranian Leaders Weigh Support for the Houthi Rebellion in Yemen. *Terrorism Monitor*. The Jamestown Foundation. In-depth Analysis of the War on Terror. Volume VII, Issue 35, November 20, 2009., 4-6. http://www.jamestown.org/uploads/media/TM_007_03c6a1.pdf.
- Rostoványi Zsolt: *Az iszlám a 21. század küszöbén*. Budapest, 1998, Aula.
- Shay, Shaul: *The Red Sea Terror Triangle. Sudan, Somalia, Yemen and Islamic Terror*. New Brunswick, 2007, Transaction Publishers.
- United States Designates bin Laden Loyalists. Abd-al-Majid al-Zindani.
<http://www.ustreas.gov/press/releases/js1190.htm>.
- Weir, Selagh: A Clash of Fundamentalisms: Wahhabism in Yemen. *Middle East Report*, No. 204, The Arabian Peninsula (July–September 1997), 22–23, 26.
- Wilkinson, Paul: A média és a terrorizmus. Újraértékelés. In *A terrorizmus anatómiája*. Tanulmányok. Budapest, 2006, Zrínyi, 115–130. o.